

El príncep Carles d'Àustria

Autor: Daniel Ibànyez i Julve

Data de publicació: 16-11-2012

Immersos en les pràctiques endogàmiques, l'intent desmesurat de mantenir i d'augmentar el poder dels Àustries, va portar un seguit de matrimonis, les conseqüències dels quals van fer que segones i terceres generacions tinguessin una consanguinitat molt elevada. Fruit d'aquesta consanguinitat varen venir al món uns individus amb salut molt delicada, uns de salut física dèbil i altres de dubtosa salut mental.

Un d'aquests personatges va ser el príncep Carles, fill de cosins germans per dues generacions consecutives. Va venir al món amb una disfunció mental que en un entorn d'incomprensió, falta d'afecte, d'amor, de tendresa, d'atenció i, a més accentuat per l'esquizofrènic –paranoide– religiós rei Felip II, el seu pare, en va fer una de les persones més dissortades del segle XVI.

Tenim al nostre abast diverses cròniques que descriuen la relació del príncep Carles amb l'entorn que l'envoltava. Una vegada analitzat el comportament del nostre personatge, he arribat a la conclusió de la patologia que afectava la seva traumàtica personalitat. Descriuré a continuació una patologia, que jo crec, que és la que marcava el comportament del Príncep.

Al cervell humà tenim dues àrees que es complementen íntimament, una d'aquestes àrees és coneguda com el "diencèfal", que està situada al bell mig del cervell. En aquesta part del cervell resideix, l'instint, el plaer i la fixació de la memòria. Aquest és conegut com "el cervell del rèptil, el cervell primitiu". Atesa l'evolució de l'espècie humana i l'aparició, primer, de la família i, després, de la societat, la natura va desenvolupar un altre centre neuràlgic al cervell. El nou centre neuràlgic havia d'estar destinat a controlar la bèstia que habitava en el nostre interior i fer-la capaç de viure en una societat més o menys estable. Aquesta nova àrea s'anomena "lòbul prefrontal o cervell basal" i, i està situat sota el front i sobre els ulls. En el "lòbul prefrontal" resideix el coneixement adquirit per l'experiència, els conceptes culturals, les normes de comportament morals i socials requerides per la convivència. En aquesta àrea és on es valora el resultat

que pot esdevenir de determinats comportaments i és el que determina si una acció s'ha de realitzar o no. En una persona de comportament social correcte, l'instint del rèptil impulsa a fer tal o qual cosa i el cervell prefrontal mesura el resultat final i decideix si és correcte fer-ho. L'educació, la cultura, la moral, controlen l'instint, o sigui, la bèstia.

El nostre personatge Carles, patia, a parer meu, una disfunció del lòbul frontal que el portava a fer determinades accions d'allò més deplorables. Aquest comportament era degut al fet que en determinats moments no podia reprimir el seu instint i no valorava ni el mal que podia causar ni les conseqüències resultants. Una persona amb aquesta patologia no pot discernir entre un comportament moral o amoral. Aquestes persones quan se senten privades de les seves intencions o capricis reaccionen molt violentament i passen d'immediat a l'atac colèric. Aquesta patologia provoca en les persones afectades una lluita interna que altera profundament el seu estat d'ànim, perquè després de la tempesta, quan arriba la calma, algun vestigi de consciència els indica que no han obrat del tot bé i els porta a una profunda angoixa. Una de les maneres de pal·liar o com a mínim disminuir aquest comportament és aplicant al malalt una gran dosi de comprensió, atenció i afecte, coses que el nostre personatge no va tenir mai. Hem de considerar Carles com un malat que no va ser entès ni atès com a malalt, sinó que va ser tractat només com a mala persona.

S'ha consumit molta tinta descrivint les deformacions físiques del príncep Carles. Diuen alguns autors, que tenia l'esquena torta, que era geperut, que era de petita estatura, que tenia una cama més curta que l'altra i, per una deformació a la mandíbula, parlava amb tanta dificultat que quasi no s'entenia el que volia dir. Altres autors desmenteixen aquest detalls i apunten que són fruit de la llegenda escrita pels partidaris de Felip II.

Alguns dels episodis protagonitzats pel nostre personatge sí que apareixen a totes les cròniques i biografies que he consultat. Em refereixo al fet que en una ocasió va posar a les graelles unes llebres vives per torrar-les. Un dia va matar un esquirol mossegant-li el coll. En una ocasió passejant per uns dels carrers de "Alcalá de Henares" va caure fortuïtament sobre el seu vestit una mica d'aigua d'un balcó, va entrar en còlera i va demanar que donessin una pallissa als ocupants de la casa i li calessin foc. Els acompanyats del Príncep li varen fer entendre que havia estat un accident fortuït i no procedia fer el que els demanava.

El príncep Carles estava contínuament afectat per unes febres quartanesii que li produïen molt mal de cap i, fins i tot, el portaven a perdre el coneixement.

El que explicaré a continuació va succeir en el període comprès entre els anys 1554 i 1568. Els personatges implicats són: Felip II, El Príncep Carles, Joana d'Àustria, Joan d'Àustria, Alexandre Farnesio, Isabel de Valois i Anna d'Àustria. Adjunto un arbre genealògic per millor comprensió del parentiu entre els personatges referitsiii. Citaré altres personatges que no pertanyen a la família dels Àustries i no apareixen en l'arbre adjunt.

El 2 d'abril del 1559 es va firmar la pau entre França i Anglaterra i el dia 3 entre Espanya i França. Abans d'aquest fet el príncep Carles estava promès amb Isabel de Valois. Durant les negociacions de pau, i atesa la minsa salut mental del Príncep, es va acordar que Isabel de Valois es casaria amb Felip II i el príncep Carles es prometria amb Anna d'Àustria, cosina seva. Carles i Isabel no es coneixien personalment, però, potser, mitjançant cartes es podien haver tingut un afecte determinat. Carles tenia un any més que Isabel, però Felip II tenia 19 anys més que Isabel. En aquella època era una diferència molt considerable. Ateses les protestes del Príncep per la assignació d'Anna d'Àustria com a futura esposa, la seva tieta Joana d'Àustria es va oferir a ser la seva promesa. Carles va dir que no la volia, que era 10 anys més gran que ell i a més a més no era verge. Aquest assumpte del canvi d'esposa va afectar negativament la relació amb el seu pare i va ser el principi de l'odi que va desenvolupar contra Felip II, odi que es va anar intensificant fins a la seva mort.

El 31 d'octubre de 1561 Felip II, va decidir instal·lar el seu fill "Carles al Palau Episcopal d'Alcalá d'Henares". Dos dies després van aparèixer per educar-se junts amb ell, Joan d'Àustria i Alexandre Farnesio. Carles i Alexandre tenien 16 anys d'edat i en Joan, 14. Com es lògic també es varen traslladar allí els educadors, confessors, preceptors, criats i d'altre personal al seu servei.

Durant el temps que varen estar junts els tres joves, estudiant i divertint-se plegats, en Carles va experimentar una gran milloria en l'estat de salut: varen desaparèixer les febres quartanes i no tenia pràcticament episodis de comportament violent.

Quan semblava que el príncep començava a fer una vida bastant normal i es mostrava feliç, es va produir un accident desgraciat que va tornar a posar les coses complicades. El diumenge 19 de març del 1562, Carles va relliscar baixant una escala, va rodolar i va picar de cap contra una porta tancada. Les ferides a la cara i al cap, varen tenir una considerable gravetat, va ser necessari fer-li una trepanació, operació molt arriscada en aquell temps. Les febres varen tornar a aparèixer, el dolor li era insuportable. Passaven les setmanes, el príncep empitjorava i tothom n'esperava la

mort en qualsevol moment. Aleshores, el Duc d'Alba va fer portar, en processó solemne, al Palau Episcopal les despulles de Fra Diego d'Alcalà. Diego d'Alcalà havia mort feia més de cent anys. El Príncep, es va abraçar, amb gran devoció, a la caixa que contenia la mòmia del frare i al dia següent va començar la seva recuperació. El 14 de juny va deixar el llit, va oir missa i va prendre els Sants Sagraments. Aquest episodi de la caiguda desgraciada va acabar de deixar la ment del príncep Carles profundament deteriorada.

L'any 1566 Felip II, per raó d'una certa contaminació dels cavallers de l'Orde del Toisó d'Or a mans dels luterans, va considerar necessari fer una reforma dels estatuts de l'Orde. Els nous estatuts obligaven els cavallers sota jurament a combatre les doctrines luteranes que s'estenien per l'Europa central i amenaçaven seriosament els Països Baixos. Els fets que es varen esdevenir a continuació son molt llargs d'enumerar i superen la intenció d'aquest escrit, però en resumiré i en descriuré el més impactant.

Els estatuts originals de l'Orde indicaven explícitament que els cavallers no podien ser jutjats pels tribunals ordinaris. Havien de ser jutjats pels mateixos integrants de l'orde durant la celebració d'un capítol.

Felip II va enviar a Brussel·les Fernando Álvarez de Toledo, III Duc d'Alba perquè se saltés les disposicions dels estatus i arreglés el conflicte al més pur estil castellà. El prestigiós i honorable duc d'Alba, havent arribat el dia 5 de setembre del 1567, va crear el "Tribunal de Tumultos", també conegut com "Tribunal de la sang". El 5 de juny del 1568, el "Tribunal de Tumultos" va fer executar públicament els cavallers flamencs de gran prestigi de l'Orde del Toisó, comtes d'Egmont i Horn i, a més, va fer executar exemplarment centenars de ciutadans flamencs considerats rebels.

Paral·lelament, Margarida de Parma, governadora de Flandes, filla natural de Carles I i, per tant, germanastra de Felip II, va enviar els cavallers de l'Orde del Toisó d'Or Berghes i Montigny a Castella per negociar amb el Rei l'abolició de la Inquisició a Flandes i el perdó dels condemnats. Els cavallers Berghes i Montigny varen ser traslladats a Simancas, varen ser executats privadament i oficialment es va dir que havien mort de mort natural. Es dona, a més a més, la macabra circumstància, que la mare de Margarida de Parma era una serventa del Sr. de Montigny que Carles I va seduir. Per Flores de Montmorency, Baró de Montigny, els Àustries varen ser una família encantadora: el pare li prenys una minyona i el fill el fa matar.

Presento un altre fet d'importància en la història del nostre personatge. El 27 de desembre del 1567, el príncep Carles va anar al convent de Sant Jeroni el Reial a confessar-se i guanyar el jubileu. Durant la confessió va dir que tenia un odi mortal contra una persona. El frare que el confessava li va negar l'absolució i el va informar que no li donaria fins que no se'n repenís. El príncep va fer cridar 14 monjos del monestir d'Atocha, un pare agustí i un religiós trinitari. Carles va discutir llargament l'assumpte i els religiosos li varen fer entendre que no podia fer-se de cap manera. Aleshores, Carles els va demanar que li administressin una hòstia sense consagrar perquè el poble cregués que havia combregat. Els religiosos varen manifestar que allò era un sacrilegi i que res de res. Atesos els plantejaments del Príncep i la raó que exposava, el prior del monestir d'Atocha, per ordre de Felip II, es va estar fins les dues de la matinada conversant amb el príncep fins aconseguir que Carles confessés que la persona que odiava era el seu pare i que desitjava profundament la seva mort. Al prior d'Atocha, que complia fil per randa el secret de confessió, li va faltar temps per explicar al Rei amb tot detall les idees del seu fill estimat.

Corria el 17 de gener del 1568 quan Felip II va reunir els consellers i religiosos de la cort i els va demanar consell per tancar el seu fill a la seva cambra per tenir-lo controlat en tot moment. Consellers i religiosos varen aconsellar que era la millor solució als conflictes que s'estaven derivant del comportament del príncep.

Seguidament, es varen retirar de l'habitació de Carles tots els objectes metàl·lics, les múltiples armes que tenia i van fer retirar tot els papers, cartes i documents que tenia el Príncep i va demanar que els portessin a les habitacions del Rei. Quan Carles estava profundament adormit, varen entrar a la seva cambra uns quants operaris amb claus i martells i varen procedir a fixar les finestres amb fustes clavades als marcs respectius. A la porta d'accés a la cambra, s'hi va situar una guàrdia amb relleu de cada sis hores perquè no entres ningú i no en sortís el Príncep pres. Aquest fet es va comentar a tota Europa i els Consellers de la Generalitat de Catalunya van enviar una carta a Felip II demanant l'alliberament de Carles. No sé si aquesta carta de la Generalitat o el comentari d'algun personatge de la cort va fer el seu efecte, el cas és que Felip II va enviar un emissari a l'Arxiu Reial de Barcelona perquè traduís al Castellà la crònica de l'afer entre Joan II i el seu fill Carles de Viana. Es van estudiar els fets i les conseqüències que va portar el conflicte.

En els escrits i cartes confiscades al Príncep, Felip II va trobar evidències d'una relació entre Carles i els cavallers de Flandes Berghes i Montigny. Flandes demanava la presència del príncep Carles per nomenar-lo rei del país i separar-se d'Espanya. En els mateixos escrits es denotava una forta i apassionada relació sentimental entre el Príncep i la reina Isabel de Valois, antics promesos. Cal ressaltar aquí un fet que considero interessant.

Fra Diego de Chaves era el confessor del Príncep i de la Reina i es molt versemblant que, a petició del Rei, aquest frare confirmés les sospites d'aquesta relació. Després de la mort de Carles i Isabel, Diego de Chaves es va retirar a un convent, potser avergonyit.

Felip II es va tornar a reunir amb els seus consellers i prelats i, després de llargues converses, va decidir condemnar a mort al seu fill per alta traïció.

Un dels consellers religiosos va demanar clemència al rei i li va recordar la frase d'un antic filòsof, "La justícia mata el criminal, la clemència mata el crim". Felip II va seguir el camí de la justícia. El 22 de gener Felip II va enviar cartes a totes les parts dels seus regnes anunciant la condemna del seu fill Carles.

Arribat a aquest punt, es tractava ara de determinar la manera d'aplicar la sentència que s'havia imposat al fill del Rei. Decapitar-lo es va considerar que era massa violent tractant-se d'un príncep hereu de la corona i varen decidir una forma per la mort molt més lenta i molt més cruel que un cop de destràl.

Tancat en una presó tan estreta, un tractament tan dur en un jove tan impressionable, va fer que s'agreugés l'alteració mental que tenia. Des dels primers dies de captiveri el seu comportament era més extravagant i desordenat. La indignació i el còlera el posaven furiosos i fora de si. En una ocasió va practicar una vaga de fam per intentar morir d'inanició; passats uns dies, es va posar a menjar grans quantitats d'aliments amb el fi d'intentar explotar. Les febres augmentaven dia rere dia, els metges li subministraven la medicació contrària a la que necessitava el malalt i d'aquesta manera acceleraven el destí final del príncep Carles. El 24 de juliol del 1568 va morir víctima d'un procés lent i espantós, d'un càstig controlat, que el seu pare i els consellers li varen aplicar.

Tres mesos després de la mort de Carles, el 3 d'octubre del 1568, va morir Isabel de Valois, la Reina. Felip II tenia la idea de casar-se amb la seva neboda Anna d'Àustria i la reina Isabel li feia nosa. El rei coneixia les relacions amoroses entre la reina i el príncep. Isabel estava embarassada i Felip sospitava que el fill que esperava era de Carles. Tots aquests arguments ens porten a intuir que Felip desitjava la mort de la Reina com més aviat millor.

La reina Isabel patia uns desordres intestinals importants. Se li va aplicar novament la tècnica de subministrar-li els medicaments i tractaments contraris als necessaris per pal·liar la malaltia. Es tractava d'accelerar la mort de la Reina. Com més greu es trobava la Reina, més se li administraven purgues que la varen portar a la disenteria a base de diarrees i vòmits horribles.

Felip II un home de comportament esquizofrènic –paranoic– religiós, es passava els dies pregant i combregant, i emparat per la fe catòlica, va sotmetre a les penitències més penoses i horripilants les persones més properes a ell, com eren el seu fill i la seva esposa.

Ateses les desavinences polítiques, alguns cronistes de Felip II li atribueixen l'assassinat del seu germanastre Joan d'Àustria, el 1r d'octubre de l'any 1578.

L'11 de març del 1867, al Teatre Imperial de l'Òpera de París, Giuseppe Verdi va estrenar l'Òpera Don Carlos, basada en un llibret de Johann Christoph Friedrich Schiller que narra dramàticament els fets que acabo de relatar.

Resulta curiós que a l'òpera Don Carlos els actes II i V es desenvolupen al "Monasterio Jerónimo de Sant Just".

Daniel Ibàñez

Badalona, divendres 9 d'abril del 2012

Les dades necessàries per configurar aquest escrit les he obtingut de la lectura o consulta de les obres que relacionoiv.

i DIVERSOS AUTORS, "Las condiciones cerebrales de la función prospectiva", dins El sistema nervioso central; Librería Médica, Valladolid, 1978, p. 195.

ii Les "febres quartanes" deuen el seu nom al fet que comencen amb sensació de fred, augmenta paulatinament la temperatura del cos, produeix mals de cap i vòmits. Aquests símptomes desapareixen en unes hores i el procés es repeteix en un període de quatre dies.

iii

Feu clic sobre la imatge per obtenir una versió ampliada.

iv CONDE DE FABRER, Causas célebres históricas Españolas; Establecimiento Tipográfico de D. F. De P. Mellado, Madrid, 1858.

ARONÍ YANKO, Juana de Austria, reina en la sombra; Belacqua de Ediciones y Publicaciones, S. L., Barcelona, 2003.

BARTOLOMÉ BENASSAR, Don Juan de Austria, Un héroe para un imperio; Ediciones Temas de Hoy, Madrid, 2000.

Vegeu també:

"Don Carlos, el Príncipe de la Leyenda Negra", La Aventura de la Historia, Dossier, núm. 38, any 2001.

Amb les col·laboracions de:

Ricardo García Cárcel, "Personaje incómodo"
Carlos Blanco Fernández, "Un heredero maldito"
Emilia Salvador Esteban, "El año negro de Felipe II"
Ricardo García Cárcel, "La construcción de un mito"